

**MAREA NEAGRA,
IMPORTANȚA GEOSTRATEGICĂ ȘI GEOPOLITICA**

**THE BLACK SEA,
GEOPOLITICAL AND GEOSTRATEGIC IMPORTANCE**

Tinu – Ștefan CROITORU*

Rezumat: Pe linia securității, secolul XXI poartă amprenta unei multitudini de provocări, amenințări și riscuri. Toate acestea reclamă necesitatea unei capacități permanente de adaptare a sistemelor, a instrumentelor, dar și a practicilor de securitate disponibile. La nivel european au fost adoptate o serie de acțiuni care au condus la apariția unei încercări de consolidare și de structurare a cunoștințelor în domeniu, cu scopul generării unei baze comune conceptuale stabile comună pentru sistemele naționale de securitate din țările UE. Cu toate acestea, extinderea Uniunii Europene, dar și ambițiile unor state foste sovietice de a privi și, uneori, a visa către NATO a deschis noi orizonturi pentru dezvoltarea țărilor, generând schimbarea paradigmei contextului de securitate regională și internațională.

În același timp, Federația Rusă, adeptă unui strategii bazate pe conflict, încearcă să își consolideze poziția regională și internațională. Dacă la nivel internațional lucrurile sunt ușor mai complicate, la nivel zonal, Federația Rusă este preocupată de reconstrucția fostului bloc politico-militar și economic. Pe acest fundal, Federația Rusă, confruntându-se cu probleme bugetare, cauzate de scăderea prețului barilului de petrol, luptă pentru a redeveni un partener important al marilor puteri ale lumii. Cu toate acestea, conceptul de partener nu trebuie privit și interpretat în cheia unei cooperări bilaterale sau multilaterale bazate pe soluții de tip win-win. Din contră, folosind o retorică agresivă cu o puternică amenințare de tip hibrid, Federația Rusă pare că ar vrea să devină un partener de dialog care să stabilească o comunicare și o cooperare având exclusiv propriile reguli.

Cuvinta-cheie: Marea Neagră; Federația Rusă; interese strategice; securitate; geopolitică

Abstract: In the domain of security, the 21st century is marked by a multitude of challenges, risks and threats. All these claim the necessity of permanent capacity of adapting the systems, the instruments, as well as the available security practices. Within the European Union, a series of actions were adopted leading to the emergence of an attempt to consolidate and manage the knowledge in the area, with the purpose of generating a

* tinucroitoru7@gmail.com

common stable concept base for the national security systems in EU member countries. On the other hand, the enlargement of the European Union and the ambitions of certain ex-Soviet countries to look towards and sometimes even make plans regarding NATO opened new horizons for the development of countries, generating a change in the context of regional and international security context.

At the same time, the Russian Federation, an adept of a conflict-based strategy, is trying to consolidate its regional and international policy. If at international level things are slightly more complicated, at regional level, the Russian Federation is concerned with the reconstruction of the former political-military and economic bloc. Under these circumstances and confronted with budget issues caused by the decrease in the oil price, the Russian Federation is struggling to recover its status as an important partner of world's great powers. Yet, the partnership concept should not be viewed here as bilateral or multilateral cooperation based on win-win solutions. On the contrary, using an aggressive rhetoric involving strong hybrid threats, the Russian Federation seems to be willing to establish communication and cooperation relations based exclusively on its own rules.

Keywords: Black Sea; Russian Federation; strategic interests; security; geopolitics

Cât de importantă este Marea Neagră?

Aflându-se la intersecția dintre fostele puteri și imperii, Marea Neagră a deținut un rol important din punct de vedere geopolitic, geostrategic și geo-economic. Mai mult, ea a reprezentat, deopotrivă, o punte de legătură, un buffer, dar și o zonă de tranzit între Est și Vest. Din această perspectivă, Marea Neagră a reprezentat și reprezintă un punct nodal de însemnătate pe linia circuitelor comerciale și, mai recent, pe zona resurselor energetice.

Spațiul definit prin conceptul de Regiunea Extinsă¹ a Mării Negre a început să se contureze ca având profilul unui pivot geopolitic cu greutate, nu numai ca avanpost al NATO și UE, dar și ca spațiu de interes strategic pentru circuitele economice occidentale. Acest spațiu include statele cu ieșire la Marea Neagră; Republica Moldova și statele din Caucazul de Sud; Armenia; Azerbaidjan și Georgia. Sintagma *extinsă* împinge limitele geografice ale regiunii dincolo de frontierele țărilor care au acces nemijlocit la acvatoriul mării.

Regiunea Mării Negre posedă un potențial enorm, atât sub aspectul uman (are o populație de 400 milioane de oameni), cât și al resurselor naturale (rezerve de petrol și gaze naturale în Caucaz și în platoul continental al țărilor riverane). Pe teritoriul regiunii există câteva culoare strategice, prin care statul care le controlează poate influența situația din această zonă. Este vorba de culoarul

¹ Asmus Ronald D., Jackson Bruce P., *The Black Sea and the Frontiers of Freedom*, în Policy Review, iunie 2004.

strategic Crimeea, Georgia, Bosfor, Dardanele și zona localizată la hotarele acesteia.

Țările riverane acestei mări au un interes fundamental în securizarea propriei regiuni, în expansiunea democrației și contracararea terorismului pe o arie cât mai largă. În acest context, ele se străduiesc să caute și să propună soluții proprii pentru realizarea acestor interese, valorificând specificul și similitudinile regionale, cultivând cooperarea și solidaritatea reciprocă.

Zona este apreciată și recunoscută ca un nou punct geopolitic cu o volatilitate ridicată. Acest lucru se datorează, pe de o parte, resurselor de hidrocarburi din subsolul continental al mării și din Marea Caspică, iar, pe de altă parte, se are în vedere terorismul, traficul cu stupefiante, armament și fenomenului migraționist. Din aceste considerente, agenda internațională a fost nevoită să recunoască importanța Mării Negre.

În prezent, acest spațiu cunoaște o efervescență considerabilă, datorită faptului că procesul istoric început (despărțirea de comunism și ieșirea din sfera de influență sovietică) încă nu s-a finalizat. Cu toate acestea, unele state din regiune exprimă intenția unui parcurs european și euroatlantic, fiind angajate, în diverse stadii de discuții și implementare a procesului anevoios, dar benefic pentru tot ceea ce presupune obținerea statutului de stat membru NATO și/sau UE.

Prin urmare, evoluțiile din regiunea Mării Negre nu sunt simple poziționări sau exprimări individuale. Ele sunt direct influențate de schimbările intervenite în mediul de securitate din zona Balcanilor, din Caucazul de Sud, dar și din fostele state sovietice.

În mod evident, regiunea reprezintă o țintă extrem de importantă pentru Federația Rusă, deoarece, cu diverse ocazii, Vladimir Putin sublinia faptul că „*bazinul Mării Negre (...) se află în zona rusă de interes strategic*”, dar și că „*Marea Neagră oferă Rusiei acces direct la cele mai importante rute globale de transport*”. Prin urmare, aceste declarații vin să accentueze determinarea Federației Ruse de a nu renunța la influența pe care o exercită în regiune, de a nu slăbi controlul pe care îl manifestă în unele țări riverane, care manifestă atitudini opuse sau chiar diametral opuse cu strategia pe termen lung a fostului imperiu, atitudini care, din perspectiva Federației Ruse, reclamă o intervenție imediată.

Punctul de plecare al abordării occidentale actuale a regiunii Mării Negre l-a reprezentat momentul 11 septembrie 2009, moment care a condus la modificarea paradigmei de securitate a statelor occidentale față de fenomenul terorist și, implicit, față de această regiune. Necesitatea creării unei trambuline pentru combaterea terorismului islamic este întărită de o serie de factori structurali prezenți în regiune, cum sunt: state neconsolidate cu slabă capacitate administrativă, sărăcie, corupție și crimă organizată. Mai mult, lărgirea NATO (2004) și

UE (2007) până la granițele Mării Negre, și, mai ales, aspirațiile globale ale acestor organizații, determină ieșirea acestora dintr-o zonă caracterizată printr-un grad redus de interes.

Astăzi, harta politică a zonei este influențată de o fostă superputere, (Federația Rusă), și două puteri regionale (Ucraina și Turcia). Ca succesoare a URSS, Federația Rusă reprezintă, în continuare, un factor major de instabilitate (agresivitate) în regiune. În acest context, Marea Neagră trebuie abordată în cheia unei regiuni de convergență a intereselor marilor actori de pe scena internațională, iar pozițiile unor actori mai mici trebuie să se raporteze permanent la aceste interese. Drept urmare, regiunea acestei mări este foarte importantă atât pentru Europa, cât și pentru Statele Unite, fiind o punte de legătură în alimentarea cu energie între vest și est, dar și o barieră împotriva amenințărilor transnaționale².

Conflictele înghețate din zona Mării Negre

Așa cum arătam, fostul spațiu sovietic a cunoscut o implozie, dar, după o oarecare așezare, a adus cu sine și o serie de conflicte pe teritoriul unor state suverane (Azerbaidjan – Nagorno-Karabach, Georgia – Abhazia și Osetia de Sud), Republica Moldova – Transnistria, Ucraina – Donețk și Lugansk) care sunt pe departe de a-și găsi nu o soluționare, dar măcar o ameliorare.

Pe de altă parte, și în cazul Federației Ruse putem observa existența unor conflicte similare. Totuși, abordarea diferă. Dacă în cazul statelor menționate anterior remarcăm o stimulare, discretă sau totală din partea autorităților de la Kremlin, în cazul conflictelor desfășurate pe teritoriul Federației Ruse soluționarea presupune o abordare în forță ca urmare a unei încadrări într-una din situațiile: revolte sau acțiuni teroriste, fiind reprimare cu o precizie chirurgicală, dar și cu o putere de exemplu foarte consistent. Practic, conflicte din statele foste sovietice nu sunt niciodată *înghețate*, fiind nevoie de un efort minim pentru a le reactiva și a genera, la nivelul mediului internațional, reacții și, eventual, reconsiderări de poziție.

Aceste conflicte au o cauzalitate foarte diversă cu rădăcini în zona etnicității, a identității sau a controlului politic care, la un moment dat – și, aici, trebuie analizat cu foarte mare atenție! – au degenerat în confruntări militare. Un alt aspect care trebuie subliniat ține de implicarea sau neimplicarea Federației Ruse care, aproape permanent, intervine pentru a impune o așezare într-o normalitate aparentă a situației, fie prin adoptarea unor armistiții sau altfel de aranjamente provizorii, oprind ostilitățile pentru o vreme, dar lăsând cauzele inițiale fără rezolvare și, astfel, amplificând frustrarea părților implicate.

²Eugene B. Rumer, Jeffrey Simon – “*Toward a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region*”, Institute for National Strategic Studies - National Defence University, Paper 3, Washington, D.C., 2006, p. 1.

Mai mult, istoria recentă a demonstrat faptul că, sub legenda *trupelor de menținere a păcii*, Federația Rusă și-a permanentizat prezența pe acele spații pentru a-și asigura pârgii de presiune suplimentare în vederea obținerii unor avantaje geopolitice pe termen lung. Pe cale de consecință, interesul Federației Ruse este acela de a genera, întreține și amplifica astfel de focare de tensiune latentă, cu scopul de a-și asigura supremația sau de a destabiliza întregul (state suverane, zone și regiuni de interes strategic) prin controlul asupra unei părți (zona de conflict).

Iată cum, aceste conflicte au amplificat, în mod considerabil, capacitatea Federației Ruse de a influența, manipula și controla, direct sau indirect, evoluțiile regionale. Mai mult, regimurile nerecunoscute internațional au devenit, intenționat sau nu, pârgii efective ale acțiunilor geopolitice ale Federației Ruse, adesea cu rol de țintă falsă. De asemenea, acest joc al conflictelor înghețate a condus la o perfecționare a instrumentarului folosit de Federația Rusă pe care l-a aplicat ori de câte ori situația a impus-o, iar realitatea din teren a permis-o.

În mod evident, până acum, exploatarea conflictelor a folosit Federației Ruse care, astfel, și-a atins țintele politicii externe și de securitate prin conservarea controlului și, în unele cazuri, a prezenței militare pe teritoriile unor state vecine din regiunea Mării Negre împotriva voinței suverane și a prevederilor constituționale ale acestora, dar și cu acuzele de încălcare a normelor de drept internațional.

Prin urmare, orice amânare în soluționarea acestor conflicte nu înseamnă nimic altceva decât o victorie a Federației Ruse, în timp ce intenția ei, de a *normaliza conflictul*, indică dorința obținerii unui nou set de avantaje, regionale sau internaționale.

În acest context, analiza atentă a regiunii ar trebui să urmărească o serie de predicții care pot conduce la dezvoltări cu final neașteptat în Marea Neagră. Printre acestea, am putea enumera: reluarea ostilităților militare, de această dată la nivel interstatal, între Federația Rusă și Ucraina ca urmare a ofensive majore a uneia dintre părți în regiunile separatiste din Donbas, sau o acțiune deliberată a Federației Ruse pentru a asigura un coridor terestru către Crimeea în tentativa de a resuscita, măcar parțial, conceptul proiectului *Novorossia*; confruntare directă, de intensitate medie, între Federația Rusă și Turcia, în eventualitatea unui război deschis între Armenia și Azerbaidjan pentru enclave Nagorno-Karabach, forțând Moscova și Ankara să susțină una dintre părți; deteriorarea substanțială a instituțiilor europene; reactivarea conflictului în Transnistria; tensiuni pe tema statutului spațiului maritim ca rezultat al încorporării Crimeei de către Rusia.

Provocări pentru zona Mării Negre

Fiind la intersecția dintre zonele de securitate europene, euro-asiatice și Orientul Mijlociu, *Triunghiul Bermudelor al studiilor strategice occidentale*³, zona Mării Negre a apărut pe radarul altor entități de securitate, dar și din domeniul energetic, în fapt al transportului resurselor energetice.

Deși Uniunea Europeană nu pare încă să accepte această realitate, zona Mării Negre reprezintă, fără îndoială, o poartă energetică pentru Europa. Mai mult, diverse studii ale Uniunii Europene⁴ susțin faptul că, până în anul 2030, statele membre vor importa aproximativ 90% din petrol, 60% din gaz și 66% din consumul de cărbune.

Din această perspectivă, problema dependenței energetice în sine pare să fie surclasată de nevoia strategică de diversificare a căilor de transport, în contextul în care, de-a lungul timpului Federația Rusă a demonstrat că, ori de câte ori a fost nevoie propriei cauze, problemele legate de transportul hidrocarburilor au apărut din senin. Peste toate acestea, criza energetică de la începutul anului 2006, dintre Federația Rusă, pe de o parte, și Ucraina, Georgia și Republica Moldova, pe de altă parte, trebuie analizată într-o cheie geopolitică care demonstrează, fără îndoială, faptul că ambițiile euroatlantice ale unor state riverane au fost imediat pedepsite, reprezentând răspunsul asimetric la potențialitatea pierderii controlului și influenței asupra acestora și, implicit, asupra zonei.

Pe lângă problematica energetică, zona extinsă a acestei mări cunoaște și provocările legate de securitatea externă, privită în cheia existenței unor entități și formate regionale de securitate, respectiv OCEMN și NATO. În cazul OCEMN am asistat la re poziționări pe relația cu Federația Rusă (Turcia pe zona de militară și de securitate, Bulgaria pe zona intereselor economice și energetice).

Mai mult, se constată faptul că zona Mării Negre este abordată diferit chiar de către unele state membre ale Alianței Nord-Atlantice. În timp ce SUA percep Federația Rusă ca adversar în jocul geopolitic, Franța și Germania, în particular, tind să accepte sfera naturală a influenței rusești în fosta zonă post-sovietică. Diferența pare să fie vizibilă la nivelul angajamentului în care puterile europene, deși încă sprijină procesele de democratizare în țările post-sovietice, au fost foarte precaute cu implicarea lor reală, ceea ce ar putea complica relațiile cu Federația Rusă. Mai mult, UE nu pare să fie dispusă să continue în modelul favorizat de NATO: *NATO urmează UE în primul rând.*

³ Ronald, D. Asmus, and Bruce, P. Jackson, *The Black Sea and the Frontiers of Freedom: Towards a new Euro-Atlantic Strategy*, *Policy Review*, June/July 2004.

⁴ *European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, COM(2006)105 final, disponibil pe adresa http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/2006_03_08_gp_working_document_en.pdf, accesat la 22.05.2019.

Concluzii

Regiunea Mării Negre reprezintă o zonă importantă atât pentru Europa cât și pentru Statele Unite, fiind o punte de legătură între est și vest în alimentarea cu energie, dar și o barieră împotriva amenințărilor transnaționale. Unul din principalele mecanisme de garantare a păcii în această regiune îl constituie internaționalizarea procesului de securizare a regiunii. Aceasta presupune prezența politică și militară a NATO și a statelor aliate având drept scop un management eficient al amenințărilor asimetrice care se manifestă în zona Mării Negre.

Discutând de zona amenințărilor asimetrice, nu trebuie ignorat faptul că Uniunea Europeană, dar și NATO par a avea dificultăți în gestionarea amenințărilor hibride, cu consecință direct asupra slăbirii încrederii în instituțiile statului, dezangajarea statelor membre în raport cu instituțiile din care fac parte, influențarea în grade diverse ale proceselor electorale.

Cu toate acestea, NATO rămâne liderul stabilității euro-atlantice, apărarea colectivă constituind nucleul de care depinde securitatea spațiului. Pe de altă parte, multe din statele membre NATO au și statutul de stat membru UE. Or, în cheia unei gestionări eficiente și cu rezultate concrete pe zona securității nu se poate imagina un mecanism în care cele două entități (NATO și UE) să nu stabilească relații eficiente de colaborare.

Un alt aspect cu impact direct asupra zonei ar putea fi preocuparea permanentă a statelor membre UE și NATO în ceea ce privește creșterea rezilienței instituționale, dar și creșterea rezilienței propriilor cetățeni. Creșterea gradului de reziliență împreună cu creșterea gradului de educație și participarea civică ar putea fi ingredientele care să asigure un grad ridicat de securitate regională.

BIBLIOGRAFIE

- RUMER E.B., SIMON J., *Toward a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region*, Institute for National Strategic Studies - National Defence University, Paper 3, Washington, D.C., 2006.
- ASMUS D.R., JACKSON P.B., *The Black Sea and the Frontiers of Freedom: Towards a new Euro-Atlantic Strategy*, Policy Review, June/July 2004.
- European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, COM(2006)105 final, disponibil pe adresa http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/-2006_03_08_gp_working_document_en.pdf, accesat la 22.05.2019

**2019
2020
aerodays
TANDEM**

**2019
2020
aerodays
TANDEM**

8th European Aeronautics Days Bucharest - 2019 and Berlin - 2020

TandemAER0days19.20

Bucharest, May 27th - 30th, 2019, Palace of Parliament

Hosted and organised by:

  Deutsches Zentrum für Luft- und Raumfahrt
German Aerospace Center

Co-organised by:

In collaboration with:

Supported by:

 This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under Grant Agreement No. 824238